

Núi Hng - sông La là min non thiêng thy tú ca Hoan Châu xa và Hà Tnh ngày nay. Thu trc, khi con ng thiên lý Bc Nam chy sát di chân Hng Lnh, khách b hành và c dân ngng nhìn mái Tây Hng Sn, thy uy nghi á dng. Có hòn á to ln hình con voi phc, u ngonh v phng Nam nên gi là Thiên Tng (voi tri). Trên nh Thiên Tng có ngôi chùa c gi cùng tên núi: Chùa Thiên Tng.

Các th tch c u chép v s hin din ca chùa Thiên Tng gn vi phong th ca min Qunh Lãng - Bu Xá xa (tc phng Trung Lng - th xã Hng Lnh ngày nay). Các sách "Hoàng Vit nht thng d a chí", "i Nam nht thng chí" u ghi rng: "Chùa c dng t thi Trn. Phm S Mnh khi gi chc chuyn vn s Ngh An tng n thm chùa, li bài "**Sn hành**" (i trong núi).

Thu y, Ngh An - Hà Tnh (Hoan Châu) vn là cng vc ca i Vit n tn Hoàn Sn. Nh vy, chùa Thiên Tng n nay ã có trên 600 nm tn ti. Vì rng, thi Lý - Trn khi Pht giáo tr thành quc giáo thì h thng chùa chin c khi dng khp ni trên lãnh th i Vit. Hn na, Thiên Tng là thng cnh trên nh Hng Lnh.

ng lên chùa Thiên Tng (nh: Internet)

Theo sách "**Thiên Lc phong th ký**" thì Thiên Tng là mt trong 7 nh cao nht dãy Hng Lnh. Sách này chép: "Chùa Thiên Tng trên núi Thiên Tng thuc xã Qunh Lâm. ng trc có h ln, có khe sui chy vào h, cnh trí tht u nhã. ây là danh thng trong dãy Hng Lnh". T nm 1885, chùa ã b cháy, n nm 1901, Quan tng c Ngh An là ào Tn ã cho trùng tu li. Vi cao chng 350m, nm ni mái Tây Hng Lnh, sát con ng thiên lý, li là thng tích nên chùa Thiên Tng tng là chn dng chân ca bao bc chân tu, chân nhân vắc ãy cần khôn, ôm bu th s mà tu hành, thng ngon trên bc vân du. H cm tích trng lu trú ni chn Già Lam, li chng tích cho ngôi chùa và c trong lch s Pht giáo.

Sách "**Phong th ký Can Lc**" vit rng: "Ph t chùa Bút Tháp Thun Thành - Bc Ninh, bui Trung Hng i Lê có thin s Thuyt Công t nc Trung Hoa thuc phái Thin Lâm T sang i Vit khong th k XVII cùng hai môn là Minh Hành, Minh Lng vào Thun Hóa (Hu) bng ng bin. Sau mt thi gian thc thi Pht pháp, ngài theo ng thiên lý (ng 1A ngày nay) ra Bc. Qua Hng Lnh, thy cnh thanh u, ngài bèn cm tích trng ó, t tên chùa Thiên Tng, là ht ging u tiên trên t Ngh An. li Thiên Tng 3 nm, ngài giáo hun nhieu môn ri giao li tr trì cho Minh Hành mà vân du ra Bc. Hin còn nhc th ca ngài ti chùa Pht Tích".

Nh vy, khi Thuyt Công thin s mang Pht pháp Thin Lâm t n mái chùa Thiên Tng thì trc ó, s tn ti ca mt ngôi c t ã c nhc n trên bn Pht giáo nc Vit và c trong tâm thc ngi ng thi. Thi im lch s khong nm 1630 là lúc Lê Triu suy vi, nhà Mc tìm ngôi, t nc ly lon trong cuc chin Nam - Bc triu kéo dài my chc nm nên vic các nhà tu hành, các môn o hu và tao nhân mc khách tìm chn lâm truyen có cnh sc thâm sn từng trúc tránh s nhieu nhng th cuc là iu tt yu. Nhiu s sách cng ghi li s kin nm t Du 1885 vi cuc bin lon kinh thành Hu, Vua Hàm Nghi xut bôn kêu gi Cn Vng thì nh Thiên Tng xut hin c ngha.

Vùng Qunh Lâm - Bân Xá vn là làng rên ni ting nên nhieu ngha binh ã theo tng Cao Thng trong cuc ng ngha ca c Phan ình Phùng ti cn c V Quang, Hng Khê rên úc v khí, súng trng chng gic. Cng nm y, chùa Thiên Tng b t cháy hoàn toàn. Cn binh ha tàn khc thiêu t thc th ngôi chùa, gây cnh tang thng bin ci. Mãi n nm 1901, khi lên vãn cnh Thiên Tng, Tng c An Tnh ào Tn mi cm khái vit rng:

"Pht chùa nghiêng tòa tam bô

Hng tàn khói lnh v chúng sinh"

Và ông khắc khoai ni nim phc dng.

"Cây Hng rắng bic gì m"

Ai ngi gây dng li chùa này ấy".

Vì tâm huyết ca mt ngi trên trng quá kh, bi ào Tn là t s ngh tung Bình nh, v ngha Pht t, ông ã cho dng li Thiên Tng t vào nm 1901, tc nm Thành Thái th 13 cách ây gn 120 nm. iu d nhn bit là kin trúc c còn li ca chùa Thiên Tng là phn thng tnh có kt cu mái vòm vng chãi. Mt tin thng tnh chng 10m, cao 6m, c chia 3 phn bng ca vòm vi tng xây 0,45 cm to nên s vng chãi khá nguyên vn trc thi gian. Mt gia uyn chuyn, 3 ch "Thiên Tng t" nh vút lên gia thanh thiên.

c bit, trong khuôn viên chùa còn lu gi nhieu tháp c vn là tháp m ca các nhà tu hành khi viên tch. Mé Tây có Lu c Tháp và Thch Sn Tháp.

Thch Sn Tháp cng là mt kin trúc c, nhieu tng vi nét hoa vn, phù iêu trang trí m nét trang nghiêm, t s tôn kính vì các bc cao tng khi ã c hong hóa.

Trên nn c b tàn phá bi ha hơn và hp t, h tnh c to dng ng b vng chãi. Bên cnh là tng ài Quan Th Âm B Tát vi thn nguyn: **o pháp sáng ngi cùng t nc/ Tâm t còn mãi vi non sông**

Th hin c vng chn hng mn m nét p ngôi c t c lu danh s sách và luôn hin din trong tâm hn bao th h ngi i. Khuôn viên chùa Thiên Tng vi các cm kin trúc nh nhà t s t Ma, nhà tng, tháp chuông mé Tây và tng pht Di Lc to nên nét hài hòa cân i, mang du n ca lâm tuyn mt cõi. Vi th "t hu lng long", hai ngn sui bên mái chùa Thiên Tng càng làm thêm v hoang s khi tung bt trng xóa di rng cây c th.

Lu chuông ca chùa Thiên Tng (nh: Internet).

Th k XVIII, Bá h Nguyn Vn C - mt ngi du sn ngon thy, khi t chân n chùa Thiên Tng cng li bút tích ca mình:

Ni tip nhau, gót chân ca các danh nhân s t còn in trên tng bc thang mây mà lên Thiên Tng nh Uy vin Tng công Nguyn Công Tr, Trn S Dc...

Ngày nay, t ng cái quan nhìn lên ã thy thp thoáng kin trúc chùa Thiên Tng n hin sau voi tri trm mc. Con ng "tng bc thang mây lên nh non Hng ni mái Tây" ngày xa ch còn là du tích và câu ca:

"n tru nh ming cau kh"

Trèo lên Thiên Tng nh cõ bán hàng

Chùa Thiên Tng c phc hng mn m vì giá tr chân thim m t ngôi tam bo luôn phát sáng gia i thng, nh hng sâu sc và bn vng n i sng thng nht ca con ngi. Nhng bin thiên t th cuc u vng ti ca thim. n nay, ngi Vân Chàng - Bân Xá vn truy n ming câu ca:

"Sm chng mà li mun con"

Trèo lên Thiên Tng ã môn gót chân"

Tìm v chn tnh tâm, tìm v nim thánh thin gia cuc i muôn mt luôn là tâm ý ca mi th h, mi cuc i. Nh là nét p tâm hn khi con ngi ta r b mi trn tc vng bn v vi s bao dung ca trit lý t bi h x. Âu cng là nhu cu chính áng theo dòng chy cuc i.

Chùa và h Thiên Tng ã là di tích danh thng cp quc gia. Mái núi, mái chùa in mt h trong nh mt tm gng tri. Mi chiu, khi hoàng hôn bóng, li nghe khoan thai ting chuông chùa gi mt nét tao nhã vào mênh mông không gian, gi mt c tin thánh thin vào cuc i. Nh bc sóng ca con thuy n Bát Nhã mong có ngày n b Giác Ng./.

Trng Ngc Ánh (Ngun: Báo Hà Tnh)